

Віталій Галатир

ДО ІСТОРІЇ ПОЛЬСЬКОГО РОДУ СМОЛЬНИЦЬКИХ ГЕРБА НЕЧУЯ

У публікації розглянуто історію польського роду Смольницьких герба Нечуя та його розселення у XVI–XIX ст. Особливу увагу звернуто на нащадків Базилія Смольницького, опубліковано запис у родовій книзі про шляхетне походження цієї родини та виписку з Подільського дворянського депутатського зібрання в Ушицький повітовий суд про визнання Смольницьких дворянами.

Ключові слова: Смольницькі, родова книга, рід, Базилій, герб Нечуя.

В публикации рассмотрена история польского рода Смольницких герба Нечуя и его расселения в XVI–XIX вв. Особое внимание обращено на потомков Базилия Смольницкого, опубликовано запис в родовой книге о благородном происхождении рода и выписку из Подольского дворянского депутатского собрания в Ушицкий уездный суд о признании Смольницких дворянами.

Ключевые слова: Смольницкие, родовая книга, род, Базилий, герб Нечуя.

The publication views the history of the Polish kin of the Smolnitskys of the Nechuy's coat and their settling in XVI–XIX centuries. The author pays particular attention to the descendants of Basilyi Smolnitsky, publishes the record in the generic book about the nobility origin of the kin and the extract from the Podilsk noble deputies meeting to the Ushyts'k county court on recognition of the Smolnitskys' nobility.

Key words: the Smolnitskys, the generic book, the kin, Basilyi, the Nechuy's coat.

Кожна сім'я, людина є частиною історії, вік якої сягає глибини століть. Кожне прізвище веде свій початок від конкретної людини, яка, в свою чергу, також має своїх предків і зачинателів роду. Кінець цій генеалогічній лінії знаходиться на самому початку появи людства. Останнім часом все більший інтерес викликає так звана «мікроісторія України» – дослідження витоків та хронології розвитку сім'ї, роду. З огляду на це, дослідження роду Смольницьких є досить актуальним.

Дослідженнями польських родів займалися С. Лисенко¹, Є. Чернецький² та ін. Проте питання з історії роду Смольницьких не знайшло місця в історичних дослідженнях. Тому метою статті є висвітлення історії походження польського роду Смольницьких, його розселення в XVI–XIX ст., легітиміція та декласація.

У 1565 і 1569 рр. польський король Сигізмунд II надав роду право володіти землями в селі Смольниці³. У польському географічному словнику знаходимо 9 сіл із такою назвою. Зокрема, поблизу м. Сува-лок (17 верст), 3 села – поблизу Кальварії (68, 22, 3 версти), 1 – поблизу Маріямполья (Литва, 19 верст), 2 села – поблизу Вилкавишкіса (Литва, 10 верст), 1 – поблизу Вільнюса (Литва)⁴.

30 березня 1677 р. у Кракові польський король Ян III підтвердив це право рідним братам Якову і Теодору Смольницьким та двоюрідним братам Янові і Георгієві Смольницьким⁵. Смольницькі належали до придому Строц, гербу Нечуя⁶. Герб являє собою зображення на червоному фоні зрубаного пенька з 5 сучками: з правої сторони – 3, з лівої – 2. Та ж фігура і в нашоломнику між двома орлиними крилами. Існує декілька версій виникнення цього герба. Деякі історики стверджують, що він прийшов до Польщі з Богемії. Історія його виникнення така: чеський князь Яромир під час полювання потрапив у засідку. Один із мисливців на ім'я «Nowoguzsz» знав про цей підступний план і попередив придворних, які врятувати князя в останній момент. Яромир віддячив своєму рятівнику, надавши «Nowoguzsz» шляхетний статус, прийнявши його до свого герба, а згодом зробивши його сенатором. За часів Владислава I Германа герб починає використовуватися у Польщі. За свідченням джерел під час одного з боїв представник роду вдарив противника з такою силою, що збив його з коня. Через це король Болеслав Кривоустий додав зображення меча до стовбура дерева, чим надав щиту «Nieszuja» сучасного вигляду⁷.

Проте приналежність до герба не означає приналежності до роду. Польська геральдика відрізняється від інших геральдичних систем тим, що кожен герб використовується не окремим родом, а десятками, інколи й сотнями прізвищ. У ній герб не має нерозривного зв'язку з особистістю власника. У Польщі землевласники, що проживали на суміжних територіях під час війн, виступали під одним знаменом. На початках родові знаки на знаменах служили для розпізнавання «своїх» та «ворогів». Згодом в лексику шляхти ввійшло поняття «гербова спорідненість», коли роди, які не були генетично споріднені, об'єднувались під одним гербом. Практикувалося вказувати поряд із прізвищем і назву герба. Очевидно, Смольницькі отримали статус шляхти й належність до герба за якісь значні (ймовірно військові) заслуги.

Внаслідок Люблінської унії 1569 р. територія Поділля опинилася у складі новоствореної держави – Речі Посполитої. У 1671–1672 рр. Поділля відійшло до Туреччини й перебувало у її складі до 1699 р. Після повернення до складу Речі Посполитої на цих землях було відновлене фільваркове господарство й впроваджено слобідські поселення⁸. З другої половини XVI ст. розпочинається масова колонізація українських земель етнічним польським населенням. Масового характеру міграція з Польщі набула одразу після 1569 р. Це були переважно численні чиновники королівської державної адміністрації, жовніри, а також значна частина польської шляхти. Разом зі шляхтою прибула до України її челядь, прислуга тощо. Добою культурно-політичного наступу Польщі періоду від Люблінської унії до Хмельниччини вважав і М. Грушевський⁹.

Завдяки цим процесам відбувається переселення однієї гілки роду Смольницьких на Поділля, а саме в Ушицький повіт. Відомо, що у Теодора народився син Стефан. У сім'ї Стефана Смольницького – сини Базилій та Анжей¹⁰. Саме Базилій «пришедший из заграницы поселился

на грунтах села Рункошева» у середині XVIII ст.¹¹. За свідченнями односельця Михайла Тимчука, датованими 1850 р., Смольницькі називали себе «австрійськими восходцями»¹².

Після приєднання Поділля разом з усією Правобережною Україною до Російської імперії наприкінці XVIII ст., уряд почав здійснювати перерозподіл земельних володінь. У зв'язку з цим виникла потреба у проведенні обліку існуючої тут із часів Речі Посполитої привілейованої верстви. У топографічному та камеральному описі Подільської губернії за 1802 р. записано: «Шляхетства в Подольской губернии считается до 5 классов, а именно: 1) князья и графы, 2) помещики, имеющие вотчины или целые селения во владении, 3) околичная шляхта в одном селении, в собственных домах живущие и имеющие собственную часть земли в полях от предков доставшуюся или куплею приобретенную, 4) посессоры заставные, или полдедичи, кои дали в заем свои капиталы первого и второго класса вельможам, а за то владеют их селами, до тех пор выбирая из них проценты, пока вотчинники заплатят им капитал по закладным контрактам, 5) чиншевая шляхта, коей множество во всех селениях, они собственной земли не имеют, а платят первым поземельное как крестьяне оброк по условию, упражняются же в хлебопашестве, скотоводстве, пчеловодстве, произведении садов»¹³. Склад дрібної шляхти був дуже строкатий. Вона поділялася відповідно до землеволодіння. Її верхнім прошарком були дідичі – часткові власники сіл. Проте до дрібної шляхти належали не тільки спадкові власники однієї частини села, але й категорія чиншової шляхти. До чиншової шляхти належали безстрокові орендарі садіб та пов'язаних¹⁴ із ними земельних угідь, за користування якими вони мали сплачувати дідичу щорічну плату (чинш). Чиншовики, як і селяни, сплачували грошовий оброк, але особисто вважалися вільними. Вони користувалися правом передавати чиншове володіння у спадок¹⁵.

Очевидно, що Смольницькі належали до 5 класу дрібної шляхти. Базилій Смольницький був дійсним дворянином, сплачував чинш за користування землею та кошти на утримання резидента при канцелярії маршалів і земських судів¹⁶. Продовжили рід сини Базилія – Гжегож, Міхал, Йозеф, Ананій та син Анджея – Томаш¹⁷. Нащадки Базилія поселилися на землях села Чабанівка (поряд з с. Рункошів) за володінням першочергових вотчинників Грушецького¹⁸ маєтку і сплачували повинності на рівні з іншою польською шляхтою. Гжегож був крійником, осаулом, виконував розпорядження поміщика по нагляду за маєтком та відповідним відробітком барщини селянами¹⁹.

За описом Подільської креслярні у 1797 р. Чабанівкою володів граф де Вітте²⁰. В селі на той час проживало міщан: 5 чоловіків та 6 жінок, шляхти: 5 домів (18 чоловіків, 17 жінок), селян: 75 домів (155 чоловіків, 150 жінок). У селі була дерев'яна церква та дзвіниця на стовпах, корчма та невелика винокурня при ній, у власника – до 400 вуликів, село було оточене з усіх сторін лісом²¹. Деякий час Грушецький маєток, зокрема, і Чабанівські землі орендував у графа де Вітте поміщик Станіслав Комар (збудував у Мурованих Курилівцях палац на зразок Лувра – з парком,

оранжереями та каскадами²²). Він змусив Смольницьких відробляти панщину та інші селянські повинності²³.

Приєднані до Російської імперії українські воєводства Речі Посполитої мали особливості у законодавстві, системі судочинства, оподаткуванні, ментальності тощо. Не було в Росії і такого соціального прошарку як шляхта, що користувалася значними привілеями, але за статками була близькою до простого люду. Із приєднанням правобережних земель до Російської імперії місцева шляхта опинилася у нових для себе правових умовах. «Дворянська грамота» 1785 р. регламентувала юридичний статус російського дворянства. Її використовували і на Поділлі. Цей закон систематично регламентував такі важливі для щойно приєданого краю та значної частини його мешканців речі, як типологію чинних доказів дворянського походження, правила доведення дворянських прав, організацію повітового та губерніяльного дворянства тощо. Щоб увійти до привілейованого стану Російської імперії, кожен шляхтич мав довести своє шляхетне походження, надавши відповідні документи чи їх копії, і тільки після цього дворянське зібрання могло внести його до родовідної книги. Лише внесені до родовідної книги шляхтичі визнавалися такими, що належать до дворянства Подільської губернії та користувалися наданими привілеями.

Для дрібної шляхти правобережних губерній великої гостроти набула проблема віднайдення доказів дворянського походження. Не маючи значних родових архівів, будучи відірваними від родових гнізд та установ, де зберігалися такі важливі для них документи чи їх копії, дрібна шляхта мала мізерні шанси швидко виконати вимоги Дворянської грамоти.

Загалом дворянство поділялося на шість категорій, для кожної з яких була передбачена окрема частина родовідної книги. Переважна більшість дрібної шляхти, що спромоглася довести своє дворянське походження, була записана до першої частини родовідної книги.

1801–1804 рр. стали для дрібної шляхти часом реальної і масової легітимації. Шляхта Подільської губернії почала подавати докази дворянського походження до дворянських депутатських зібрань. Останні впродовж 1801 р. встигли розглянути частину поданих документів, ухвалили перші «определения», видали перші дворянські грамоти²⁴.

Продовжувачами роду Смольницьких стали Петро, Максиміліан, Діонісій (сини Ананія), Константин, Ян, Федір (сини Йозефа), Філіп, Василь, Антоній (сини Міхала), Ільяш (син Гжегожа), Войцех, Леон, Антоній, Ян-Казіміж (сини Томаша), що проживали в Кам'янецькому та Ушицькому повітах Подільської губернії²⁵.

14 грудня 1802 р. з дозволу власника Грушецького маєтку графа де Вітте вони представили документи на дворянство в легітимаційну комісію Подільського дворянського депутатського зібрання. Згідно з рішенням комісії їх внесли до першої частини шляхетської книги²⁶. З того часу граф звільнив їх від селянських повинностей²⁷. 5 грудня 1832 р. чергова комісія також визнала шляхетне походження нащадків Смольницьких та

внесла їх до першої частини родовідних книг²⁸.

Через проблеми в особистому житті на початку XIX ст. граф де Вітте продав Грушецький маєток поміщику, голові Ушицького межового суду, Ушицькому повітовому предводителю дворянства Матеушу Вікторовичу Іжицькому²⁹. Новий власник розпочав проти Смольницьких судовий процес, щоб змусити виконувати селянські повинності. Він тривав з 1838 р. до 1861 р. Було опитано селян та шляхту в селі Чабанівка і на підставі ст. 692 «Свода законів гражданських» 3 січня 1838 р. Ушицький повітовий суд визнав позов про «вольності жителів с. Чабанівки Антонія Васильєвого і Ільї Григор'євого правильним» і звільнив їх із сім'ями від кріпосного поміщика³⁰.

Цікавим фактом є різне трактування прізвища роду. Деякий час рід називали Василишиними (очевидно тому, що пішли від Василя), потім Смольницькими (від походження з села Смольниці), в середині XIX ст. і надалі – Смолінськими (очевидно через перекручування прізвища в записі до метричних книг). Саме ці нюанси під час судового процесу намагалися використати Іжицький та його нащадки Янішевські. Вони щоразу подавали апеляції в Подільську палату громадянського суду, проте суди позови не задовольняли.

На Правобережній Україні з середини 30-х рр. XIX ст. було проведено ревізію дворянських титулів. Декласаційна акція торкнулася, насамперед, легітимованої шляхти, яка не володіла маєтками та кріпаками. «Операція по адміністративному виштовхуванню бунтівної шляхетної голоти з рядів привілейованого класу» набула сили після 1841 р., коли під керівництвом Київського, Волинського та Подільського генерал-губернатора Д. Бібікова почала працювати спеціальна центральна ревізійна комісія, що розглядала особові справи всіх шляхтичів³¹. На підставі ухвал цієї комісії та дворянських зібрань з реєстрів членів шляхетного стану було викреслено десятки тисяч шляхетських прізвищ. До них потрапили і Смольницькі. Центральною ревізійною комісією 31 грудня 1841 р. під № 3590 був надісланий список осіб, виключених з родовідної книги, в числі яких під № 461 були Смольницькі³².

В середині XIX ст. дрібна шляхта в межах Російської імперії була приписана до категорії так званих «однородців» – окремої групи державних селян, проміжної між селянством і дрібномаєтним дворянством, що сформувалася в Україні у XVIII ст. з нащадків дрібного служилого люду³³. У 1866 р. цей стан було ліквідовано, а однородців приписали до розряду селян – вічних чиншовиків. У 1886 р. було остаточно ліквідовано чиншові відносини, а чиншовики дістали право викупу тих земель, за користування якими вони платили чинш. Тепер ці землі передавали їм за плату у розмірі 50 рублів за десятину з викупом протягом 49 років³⁴.

За записами у метричних книгах села Чабанівки можна простежити процес втрати Смольницькими шляхетського титулу. Так, у 1828 р. у Ільяша Григоровича Смолінського (шляхтича) народився син Шимон³⁵, пізніше він вказується як однородець, у 1886 р. – під час народження сина Яна – як селянин-власник³⁶, а його син Ян – уже як селянин. 31 грудня

1922 р., коли у Яна народилася донька Марія – останній нащадок цієї гілки Смольницьких, – зазначалося що він був хліборобом³⁷.

Отже, рід Смольницьких герба Нечуя отримав назву із наділом земель від польського короля в с. Смольниці. За певні заслуги їх було зараховано до гербу Нечуя. Представники роду були дрібними землевласниками, нащадки яких опинилися у середовищі чиншової шляхти. Завдяки процесу колонізації Правобережжя України польським населенням одна з гілок переїхала до Ушицького повіту Подільської губернії – у села Рункошів та Чабанівка. За становою приналежністю Смольницькі належали до дрібної шляхти, що сплачувала чинш за користування землею графу де Вітте. Згідно з Дворянською грамотою Російської імперії вони мали довести своє шляхетне походження та легітимізуватися. Хоча Подільське дворянське зібрання визнало шляхетське походження роду у 1802 р. та 1832 р., розпочався судовий процес за звільнення Смольницьких від виконання селянських повинностей з М. Іжицьким, власником Чабанівки. Через цілеспрямовану декласаційну політику Російської імперії в 1841 р. рід було виключено із шляхетського стану та зараховано до однодворців, а з часом – до селян. Таким чином, на прикладі шляхетського роду Смольницьких бачимо, як колишню шляхту в Російській імперії позбавляли будь-яких привілеїв та прирівнювали в правах до селян.

№ 1

GENEALOGIA I DOWODY O SZLACHECTWIE SMOLNICKICH

1762. Roku dnia 18 Listopada w Xięgach metrycznych Czabanowickich ur. Grzegorza, 1766 roku dnia 1-go Października ur. Antoniego uur. Bazylego y Marianny Mał. Smolnickich Synów Zapisane, a 1832. Roku dnia 29-go Listopada z tychże Xsiąg przez Podolski Greko- Rossyjski Duchowny Konsystorz wydane Chrztu – Metryki.

1772. Roku dnia 21-go Grudnia w Xsięgach Metrycznych Siworczkich ur. Tomasza uur. Bazylego i Anny z Odyskich Mał. Smolnickich Syna Zapisana, z tychże Xsiąg 1832. Roku dnia 15-go Października przez Unickie Duchowne Prawlenie wydana Chrztu – Metryka.

1806. Roku dnia 30 Grudnia w Xsięgach Metrycznych Zalesicckich ur. Jana Kazimierza 2-ch imion uur. Tomasza i Rozalii z Łukomskich Mał. Smolnickich Syna Zapisana, i z tychże Xsiąg 1832-go dnia 10 Października przez Rzymsko Katolicki Duchowny Konsystorz wydana Chrztu – Metryka.

1810. Roku dnia 15 Listopada w Xsięgach Metrycznych Pikowskich ur. Jana uur. Tomasza y Helenny Mał. Smolnickich Syna Zapisana, iz tychże Xsiąg 1818 Roku dnia 2-go Maia przez Uszyckie Greko Rossyjskie Duchowne Prawlenie wydana Chrztu – Metryka.

1810. Roku dnia 17 Września w Xięgach Metrycznych Cerkwi Wsi Czabanówki ur. Antoniego uur. Michała y Marianny mał. Smolnickich Syna zapisana, 1811. Roku dnia 7 Maia ur. Piotra, 1818 Roku dnia 13 Sierpnia ur. Maxymiliana, 1822-go Roku dnia 18 Maia ur. Dyonizego uur. Antoniego y Maryanny Mał. Smolnickich Synów, 1828 Roku dnia 1-go Września ur. Szymona i 1830 Roku dnia 16 Grudnia ur. Daniela

uur. Eliasza y Anny Mał. Smolnickich Synów w Xsięgach Metrycznych Cerkwi Wsi Czabanówki Chrztu – 1823. Roku dnia 21 Stycznia ur. Józefa mającego lat 64 – 1827 roku dnia 21 Grudnia ur. Michała mającego lat 70 i 1830 roku dnia 10 Czerwca ur. Tomasza mającego lat 82 Smolnickich w tychże Xsięgach co i powyższe Zapisane pogrzebu – na koniec po spowiednych rozpisach 1811. Roku ur. Konstantego lat 13. Jana 14. i Teodora 4. uur. Józefa y Marianny Mał. Smolnickich, Eliasza lat 16. y Jana 18. uur. Grzegorza y Marianny Mał. Smolnickich Synów Zapisane, i z tychże Xsiąg 1832-go Roku dnia 29 Maia przez Podolski Greko-Rossyiski Duchowny Konsystorz wydane. Metryki.

1817 Roku dnia 20 Marca z Podolskiej Kazienney Pałaty ur. Tomaszowi Synowi Bazylego Smolnickiemu w tem, jako On Całą Swą Familią po Rewizyi 1816 Roku Powiatu Kamienieckiego we Wsi Balinie między Szlachtą iest Zapisany, dane – Świadectwo.

1819 Roku dnia 31. Grudnia z Uszyckiej Rozbiorowey Kommissyi uur. Grzegorzowi, Józefowi, Michałowi i Ananiemu Synom Bazylego Smolnickim w tem, jako Ci w skazkach Szlacheckich po Rewizyi 1816 Roku tegoż Powiatu we Wsi Czabanówce są Zapisane dane urzędowe – Świadectwo.

Tychże Roku M-ca i Dnia z teyże Rozbiorowey Kommissyi ur. Tomaszowi Synowi Andrzeia Smolnickiemu w tem, jako on po Rewizyi 1816 Roku w skazkach Szlacheckich powiatu Uszyckiego we Wsi Łyrzoiec iest zapisany, dane a 1820 roku dnia 7 Czerwca w aktach Ziemijskich Powiatu Uszyckiego oblatowane – 1824 roku dnia 28 Czerwca ur. Leona Świadectwo.

1820 Roku dnia 13 Czerwca ur. Antoniego, y 1815 Roku dnia 14. Kwietnia ur. Woyciecha uur. Tomasza y Rozalii Mał. Smolnickich Synów w Xięgach Metrycznych Zalesickich Zapisane, z tychże Xiąg 1832. Roku dnia 10 Paxdziernika przez Rzymsko Katolicki Duchowny Konsystorz wydane Chrztu – Metryki.

1802 Roku dnia 14. Grudnia w Podolskim Szlacheckim Deputatskim Zgromadzeniu na Rodowitość Szlachecką, ur. Andrzeia Syna eliasza a Wnuka Bazylego Smolińskiego z deklaracją wniesienia rodu Jego w pierwszą Część Xięgi Szlacheckiey Zapadła – Rezolucya Takowe Dowody Deputatskie Zgromadzenie 1832. Roku dnia 5-go Grudnia uznał tychz dostatecznymi dla wniesienia Imienia uur. Smolińskich w pierwszą Część Xięgi Szlacheckiey.

Переклад українською мовою:

ГЕНЕОЛОГІЯ І ДОКАЗИ ПРО ШЛЯХЕТСТВО СМОЛЬНИЦЬКИХ (ЗАПИС ІЗ РОДОВОЇ КНИГИ)

1762 року дня 18 листопада в книгах метричних Чабановецьких ур. Гжегожа, 1766 року дня 1 жовтня ур. Антонія, ур. Базилія і Мар'яни подружжя Смольницьких синів записано, а 1832 року дня 29 листопада з тих же книг через Подільську греко-російську духовну консисторію видане хрещення – Метрику.

1772 року дня 21 грудня в книгах метричних Сиворозьких ур. Томаша, ур. Базиля і Анни (дів. Одиської) подружжя Смольницьких сина записано, і з тих же книг 1832 року дня 15 жовтня через уніатське духовне правління видане хрещення – Метрику.

1806 року дня 30 грудня в книгах метричних Залісецьких ур. Яна Казімежа 2-х імен, ур.: Томаша і Розалії (дів. Лукомська) подружжя Смолінських сина

записано, із тих же книг 1832 дня 10 жовтня через римсько-католицьку духовну консисторію видане хрещення – Метрику.

1810 року дня 13 листопада в книгах метричних Пижівських ур. Яна, ур. Томаша і Хеленни подружжя Смольницьких сина записано і з тих же книг 1818 року дня 2-го травня через Ушицьке греко-російське духовне правління видане хрещення – Метрику.

1810 року дня 17 вересня в книгах метричних церкви села Чабанівки ур. Антонія, ур. Міхала і Мар'яни подружжя Смольницьких сина записано, 1811 року дня 7 травня ур. Петра, 1818 року дня 13 серпня ур. Максимільяна, 1822-го року дня 18 травня ур. Дионізія, ур. Антонія і Маріанни подружжя Смольницьких синів записано, 1828 року дня 1-го вересня ур. Шимона і 1830 року дня 16 грудня ур. Данієля ур. Еліаша і Анни подружжя Смольницьких синів в книгах метричних церкви села Чабанівки хрещення записано; 1823 року дня 21 січня ур. Юзефа, який мав років 64; 1827 року дня 21 грудня ур. Міхала, який мав років 70 і 1830 року дня 10 Червня ур. Томаша, який мав 82 роки Смольницьких, в тих же книгах, що і вище записані – поховання; на кінець по-сповідних розписах 1811 року ур. Костянтина років 13, Яна – 14 і Теодора – 4 ур. Юзефа і Маріанни подружжя Смольницьких, Еліаша років 16 і Яна – 18, ур. Гжегожа і Маріанни подружжя Смольницьких синів записано, і з тих же книг 1832 дня 29 травня через Подільську греко-російську духовну консисторію видане – Метрику.

1817 року дня 20 березня з Подільської казенної палати ур. Томашові синові Базилія Смольницького в тому, що він з усією своєю сім'єю після ревізії 1816 року в повіті Кам'янецькому в селі Балині між шляхтою є записаний, видане Свідоцтво.

1819 року 31 грудня з Ушицької розбірної комісії ур. Гжегожові, Юзефові, Міхалові і Ананію синам Базилія Смольницького в тому, що вони вказані в поданнях шляхетських після ревізії 1816 року того ж повіту в селі Чабанівці, є записані, видане офіційне Свідоцтво.

Того ж року, місяця і дня, тієї ж розбірної комісії ур. Томашу сину Анджея Смольницького в тому, що він після ревізії 1816 року в казках шляхетських Ушицького повіту в селі Лиржовець є записаний, дані 1820 року дня 7 червня в актах земських Ушицького повіту – 1824 року дня 28 червня ур. Леона видане Свідоцтво.

1820 року дня 13 червня ур. Антонія, і 1815 року дня 14 квітня ур. Войцеха ур. Томаша і Розалії подружжя Смольницьких синів в книгах метричних Залісецьких записано, з тих же книг 1832 року дня 10 жовтня через римо-католицьку духовну консисторію видане хрещення – Метрику.

1802 року дня 14 грудня Подільським шляхетським депутатським зібранням на родовитість шляхетську ур. Анджея сина Еліаша, а внука Базилія Смольницького, з декларацією внесено року того ж до першої частини родовідної книги – прийнято Резолюцію. Такі докази депутатське зібрання 1832 року дня 5-го грудня визнало достатніми для внесення імені ур. Смольницьких до першої частини книги родовідної шляхетської.

Держархів Хмельницької обл., ф. 230, оп. 1 спр. 124, арк. 311–311 зв.

№ 2

ВИПИСКА З ПОДІЛЬСЬКОГО ДВОРЯНСЬКОГО ДЕПУТАТСЬКОГО
ЗІБРАННЯ В УШИЦЬКИЙ ПОВІТОВИЙ СУД

Депутатское собрание слушали: 1-е, по представление Ушицкого уездного суда от 25 февраля, 10 июня, 13 сентября, 20 декабря 1854 и 25 июля 1855 годов за № 313, 1133, 1851, 2725 и 1107 из коих первым просит сие Собрание присылки тому Суду сведения действительно ли Иван и Федор Осиповы и Василий Михайлов Смольницкие вместе с Ильёю Григорьевым и Ананием Васильевым определениями сего Собрания состоявшимся 1802 и 1832 годов признаны Дворянами и в каком положении находятся документы о дворянском их происхождении а посию ними четырьма просить о скорейшем удовлетворении первого и 2-е, по отношению Подольского Губернского Правления от 26 июля, 24 сентября, 31 декабря, 1854 года, 15 апреля и 6 августа 1855 годов за № 130, 13707, 18691, 4663 и 118, коими просит поспешить удовлетворением требования Ушицкого Уездного Суда по делу об отыскивающих свободы Смольницких. По справке оказалось, что определениями 1802 декабря 19 Илья с сыновьями Иваном, Андреем у коего сын Павел, Николаем, Яковом, Лукою и Григорием, Федор с сыном Александром, Матвей с сыном Яковом, и Александра сыновья Василия, внуки Степана, Федор с сыном Иваном и Иван с сыновьями Яковом и Григорием, сыновья Якова, внуки Степана, Яков и Иван сыновья Андрея и 1832 годов 5 декабря Константин Иван и Федор сыновья Иосифа, Илья с сыновьями Степаном и Даниилом, сыновья Григория, Петр Максимилиан, Дионизий, сыновья Антона, Иван-Казимир двух имен, Антон Леон и Войцех, сыновья Фомы, Василий Антон и Филипп, сыновья Михаила, вместе все внуки Василия и Иван сын Фомы, внук Андрея Смольницкие, признаны во дворянстве в родословную книгу часть первую внесены приобщении б Киевской Центральной Комиссии 31 декабря 1841 года за № 3590 препровожден список лицам исключенным из родословной книги, в числе коих под № 461 показаны сии Смольницкие ОПРЕДЕЛИЛИ: с прописанием всего оказавшегося за выправкою по делу сих Смольницких, уведомить Ушицкий Уездный суд об удовлетворении требований того Суда уведомить Подольское Губернское правление.

Депутат:	<i>Звигородский</i>
Секретарь:	<i>Сквирский</i>
Столоначальник:	<i>подпись</i>

Держархів Хмельницької обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 241–242.

¹ Лисенко С., Чернецький Є. Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): Список шляхти Волинської, Київської та Подільської губерній, дворянські права якої перевірила Центральна ревізійна комісія. – Біла Церква : Вид. О. Пшонківський, 2007. – 448 с.

² Чернецький Є. Про походження польського роду Павловських герба Леліва // Пам'ятки : археогр. щорічник. – Київ, 2010. – Т. 11. – С. 306–317.

³ Державний архів Хмельницької області (далі – Держархів Хмельницької обл.), ф. 230, оп. 1, спр. 6297, арк. 7–8.

⁴ Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – Warszawa : nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1880–1914. – Т. 10. – S. 908–909.

⁵ Держархів Хмельницької обл., ф. 230, оп. 1, спр. 6297, арк. 7–8.

⁶ Там само, арк. 2.

⁷ *Raprocki B.* Herby rycerstwa polskiego. – Kraków, 1584. – S. 255–257; Ks. Kasper Niesiecki. Herby i familie rycerskie tak w Koronie jako u w W.X.L. – Lwów, 1728. – S. 350–351.

⁸ *Борисевич С. О.* Поміщицьке землеволодіння і землекористування на Поділлі (1793–1830 рр.) // Укр. іст. журн. – 1992. – № 3. – С. 85–89.

⁹ *Тхоржевська Т. В.* Формування та еволюція шляхетської верстви на Поділлі // Пр. Одес. політехн. ун-ту. – 2001. – Вип. 2. – С. 287.

¹⁰ Держархів Хмельницької обл., ф. 230, оп. 1, спр. 6297, арк. 2.

¹¹ Там само, ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 9.

¹² Там само, арк. 85.

¹³ *Тхоржевська Т. В.* Формування та еволюція шляхетської верстви на Поділлі. – С. 288.

¹⁴ *Chamerska H.* Drobna szlachta w Królestwie Polskim (1832–1864). – Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1974. – S. 7–8.

¹⁵ *Незабитовский В.* Замечания по вопросу о чиншвом владении в Западных губерниях. – Киев, 1883. – С. 38.

¹⁶ Держархів Хмельницької обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 9.

¹⁷ Там само, ф. 230, оп. 1, спр. 6297, арк. 2.

¹⁸ Там само, ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 9 зв.

¹⁹ Там само, арк. 245 зв., 268.

²⁰ Його батько походив з вірменської родини Яна Віта, проживав у місті Кам'янці-Подільському. Прізвище його було спочатку Віт, з часом змінювалося на Вітт, Вітте, де Вітте. 26 лютого 1726 р. Ян Віт розпочав військову службу. Став удівцем і одружився другим раз з Маріаною Любонською. 29 серпня 1739 р. народився син Йозеф Зефірин Віт. У 1763 р. став полковником, 1768 р. – генералом піхоти і заступником коменданта Кам'янця. Здобув шляхетний титул графа в 1767 р., а в 1772 р. відзначений орденом Св. Станіслава. З 1781 р. – генерал-лейтенант. Був комендантом Кам'янця-Подільського (1768–1785 рр.), генерал-лейтенантом коронних військ і шанованим архітектором, прихильником стилю бароко. Йозеф де Вітте (1739–1815 рр.) у 1767 р. разом із батьком прибув у Кам'янець-Подільський. Одружився з Софією Потоцькою. В Парижі 14 червня 1781 р. народився син Ян Вітт. У 1782 р. молоде подружжя повертається до Кам'янця-Подільського. 1 грудня 1784 р. народився другий син – Корній Йозеф Станіслав Вітт. У грудні 1785 р. Йозеф Зефірин Вітт, по смерті батька, став комендантом Кам'янця. За те, що Йозеф самовільно залишив фортецю в Кам'янці і подався в серпні 1789 р. за дружиною під Очаків, він був звільнений з посади коменданта. З 1791 р. до 1797 р. був комендантом у Херсонській фортеці. Після того в чині генерал-лейтенанта і вже з графським титулом повернувся на Поділля в маєток «Обозівка» під Уманню, який виторгував у Потоцького за відмову від Софії. Крім того, він отримав від графа Потоцького гроші на купівлю «Грушецького ключа» та маєтків у Білорусі. У 1798 р. Софія де Вітт і граф Потоцький взяли шлюб у церкві, в передмісті Тульчина. Після цього вони переїхали до Умані, де граф Потоцький заклав знамениту «Софіївку».

²¹ Держархів Хмельницької обл., ф. 115, оп. 1, спр. 13, арк. 36.

²² *Jaroszewski T. S.* Malejowce i Kuryłowce Murowane: materiały do dziejów dwóch podolskich siedzib // Curia Major. – Warszawa, 1990. – S. 161–167.

²³ Держархів Хмельницької обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 9 зв.

²⁴ *Лисенко С., Чернецький Є.* Правобережна шляхта (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) : Список шляхти Волинської, Київської та Подільської губерній ... – С. 15, 20–21, 22–23, 28–29.

²⁵ Держархів Хмельницької обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 29–30.

²⁶ Там само, ф. 230, оп. 1, спр. 124, арк. 311 зв.

- ²⁷ Там само, ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 11.
²⁸ Там само, ф. 230, оп. 1, спр. 124, арк. 311 зв.
²⁹ Там само, ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 16 зв.
³⁰ Там само, арк. 15, 16.
³¹ *Борисевич С. О.* Поміщицьке землеволодіння і землекористування на Поділлі (1793–1830 рр.). – С. 85–89.
³² Держархів Хмельницької обл., ф. 3, оп. 1, спр. 1535, арк. 242.
³³ Словник української мови: в 11 томах. – Том 5, 1974. – С. 634.
³⁴ *Тхоржевська Т. В.* Формування та еволюція шляхетської верстви на Поділлі. – С. 288.
³⁵ Держархів Хмельницької обл., ф. 18, оп. 1, спр. 1856, арк. 163.
³⁶ Там само, спр. 1860, арк. 295 зв.
³⁷ Там само, ф. 18, оп. 1, спр. 1863, арк. 23.

УДК 069.71:342(477)

Фаїна Рябчикова

**ОСОБЛИВІ ОЗНАКИ ЧИ МУЗЕЙНА ЦІННІСТЬ?
АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ДЕФІНІЦІЙ ТЕРМІНІВ
«МУЗЕЙНИЙ ПРЕДМЕТ» ТА
«ПРЕДМЕТ МУЗЕЙНОГО ЗНАЧЕННЯ»**

Стаття присвячена аналізу змісту закріплених в українському законодавстві правових дефініцій термінів «предмет музейного значення» та «музейний предмет». З'ясовано, що використане у них словосполучення «особливі ознаки» не дозволяє чітко ідентифікувати досліджувані об'єкти, не розкриває їх сутнісних характеристик та не в повній мірі відповідає засадам музейної науки. Запропоновано переглянути формулювання вказаних правових дефініцій і включити до них таку визначальну ознаку як «музейна цінність».

Ключові слова: правова дефініція, музеологія, музейний предмет, предмет музейного значення, музейна цінність.

Статья посвящена анализу содержания закрепленных в украинском законодательстве правовых дефиниций терминов «предмет музейного значения» и «музейный предмет». Выяснено, что использованное в них словосочетание «особые приметы» не позволяет четко идентифицировать исследуемые объекты, не раскрывает их существенных характеристик и не в полной мере соответствует принципам музейной науки. Предложено пересмотреть формулировки указанных правовых дефиниций и включить в них такой определяющий признак как «музейная ценность».

Ключевые слова: правовая дефиниция, музеология, музейный предмет, предмет музейного значения, музейная ценность.

The article analyzes the content of legal definitions of the terms «the potential museum object» and «the museum object» fixed in the Ukrainian law. It was found that the phrase «special features» used in definitions does not clearly identify the objects, neither reveals their essential characteristics nor fully meets the principles of museum science. The article offers to review these legal definitions in the law and to add to them such a substantial sign as «museum value».

Keywords: the legal definition, museology, the museum object, the potential museum object, the museum value.

© Фаїна Рябчикова, 2015